

nadannya-dopomogy-v-zabezpechenni-dostupu-do-mediatsiyi/ (дата звернення: 23.12.2022).

3. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 року № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 23.12.2022).

4. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#n9> (дата звернення: 23.12.2022).

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 23.12.2022).

6. Про медіацію: Закон України від 16 лист. 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 23.12.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-137>

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Яворська Ірина Сергіївна

студентка III курсу

Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного господарства

та природокористування

м. Рівне, Україна

Декларування України себе як соціальної правової держави вимагає подальшої демократизації й поступального забезпечення верховенства права у царині прав людини й громадянина. Основні права і свободи людини гарантуються Конституцією та міжнародними нормативними актами, основоположним з яких є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (ратифікована державою 17 липня 1997 року) [1; 2, с. 79].

Однією із гарантій захисту прав особи є надання безоплатної правової допомоги. Підвищення її якості й підтримка імплементації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», сприяння розробці та застосуванню законодавства, що призводить до виконання відповідних рішень Європейського суду з прав людини, є одними з пріоритетів, декларованих

у Раді Європи. Україна, в контексті євроінтеграційних прагнень, виконує взяті на себе зобов'язання у цій сфері.

Вітчизняна система правової допомоги передбачає надання безкоштовних юридичних послуг у різних галузях. Так, наприклад, є широке коло бенефіціарів щодо закону «Про справедливі трудові норми» у кримінальних провадженнях, у справах про адміністративне затримання та арешт, що забезпечує широкомасштабний доступ до правосуддя [5, с. 17]. Люди можуть отримати юридичні консультації та інформацію на всіх стадіях процесу кримінального судочинства.

Не менш важливою є доступність правової допомоги після винесення вироку та на етапі відбування покарання. Особа, позбавлена волі (затримана у кримінальному провадженні у справах про адміністративне правопорушення чи якій обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою), має право на отримання ОСЗП з моменту затримання. Законодавство прямо не передбачає, що «з моменту затримання» означає до першого допиту поліцією, але це можна зрозуміти з сукупного застосування кількох правових положень. Забезпечення раннього доступу до адвоката також є пріоритетом системи правової допомоги в Україні [3].

Однак, схоже, що випадки, коли органи затримання не повідомляють центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (ВПД) про затримання, продовжуються, і все ще застосовуються різні практики з тією метою, аби уникнути обов'язкового залучення адвоката.

Існує потреба в об'єднаних зусиллях усіх суб'єктів кримінального правосуддя для забезпечення ефективного раннього доступу до адвоката для будь-якого підозрюваного/підсудного в Україні. Визначення права на правову допомогу у кримінальних справах є простим, доки підозрюваних затримано (тримають під вартою тощо), але поза цією ситуацією воно виглядає досить складним. По-перше, це складно для людей, які не затримані і потребують правової допомоги, а по-друге, для людей, які затримані, а потім звільнені, тому що не зовсім зрозуміло, чи надаватиметься правова допомога до завершення справи в суді [5, с. 18].

Люди можуть оскаржувати рішення щодо надання правової допомоги, а також дії та бездіяльність посадових осіб і службовців, які порушують порядок і строки розгляду звернень про правову допомогу. Проте в Законі про юридичну допомогу відсутні положення про конкретні строки та порядок оскарження рішень про надання такої допомоги.

Одне з головних нововведень Закону про юридичну допомогу стосується нової системи призначення адвокатів. Уповноважені особи призначають адвокатів з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, до якого входять ліцензовані адвокати, члени адвокатської колегії, відібрані за суворою процедурою [6]. Процедура відбору включає тести та співбесіди, які проводяться відбірковими комісіями, до складу яких входять представники адвокатури, судових

органів, громадянського суспільства, системи розвитку з правового розвитку та Міністерства юстиції.

Призначення адвокатів спеціалізованими органами правової допомоги є звичайною практикою для багатьох європейських країн, зокрема і для України. Проте, основними недолік процедури є проблематичний або запізнілий контакт із поліцією та іншими органами затримання, з одного боку, та відсутність адвокатів у режимі 24/7 у всіх регіонах, з іншого. Система розподілу справ адвокатам відрізняється від регіону до регіону [4, с. 40].

Міністерство юстиції активно сприяє захисту прав не лише дорослих, але й дитини. Воно є ініціатором і співавтором законопроектів, котрі спрямовані на гарантування прав дитини, які вчинили правопорушення, Серед документів наявний законопроект, який дозволить дітям самостійно звертатися за правовою допомогою [3].

Критично важливою для захисту прав дитини є ініціатива Міністерства цифрової трансформації, яке спільно з ЮНІСЕФ в Україні, Координаційним центром з надання правової допомоги, Міністерством юстиції України та Міністерством освіти і науки України випустили чат-бот Cyberdog, що пояснюватиме, як діяти у випадках кібербулінгу дітям, батькам і вчителям. Чат-бот є першим кроком до створення комплексного інструменту для захисту дітей від кібербулінгу та надання комплексних послуг тим, хто скаржиться на такі ситуації [7].

Ще одним проявом безоплатної правової допомоги є запровадження у 2019 році пілотного проекту з відновного правосуддя, що був реалізований у шести областях. 2020 року його поширили на решта областей України. Успішне проходження цієї програми є підставою для звільнення дитини від кримінальної відповідальності. Вже винесено позитивні судові рішення про звільнення від відбування покарання понад 60 дітей. Стільки ж справ перебуває на розгляді в судах.

З поширенням відновного правосуддя на всі регіони зростає потреба в медіаторах. Координаційний центр оголосив конкурс адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для участі в тренінгах.

Система безоплатної правової допомоги створила власний канал PravoTok у додатку TikTok. На ній представлені короткі мобільні відеоролики про права дитини. Права людини починаються з прав дитини. Це незаперечна істина.

Ще одним проектом, спрямованим на захист прав дитини, є розвиток системи ювенальної пробації в Україні. Це можливість для неповнолітніх, які вступили в конфлікт із законом, почати нове життя та стати повноцінними членами суспільства. Якщо у 2009 році в пенітенціарних установах перебувало 2000 ув'язнених дітей, то сьогодні – лише близько 100 [6].

Пробація передбачає використання різноманітних реабілітаційних програм. За 11 років, протягом яких реалізуються такі проекти, спостерігається падіння рівня рецидивів з 63 відсотків до приблизно двох.

Успіх програм був зумовлений тим, що дітей не відправляли відбувати покарання в установах, а залишали в громаді і компетентні особи намагалися працювати з ними індивідуально.

Ще одна група дітей, яка потребує особливої уваги, це вихованці інтернатів, адже сьогодні в школах навчається близько 100 тисяч дітей, з яких близько 95 відсотків не є сиротами, а мають біологічних батьків. Тобто дітей через бідність чи інші несприятливі обставини батьки віддали до інтернатів.

Нині потрібно зосередити всі зусилля партнерів та органів державної влади на розвитку послуг у громадах, які повністю відповідатимуть реальним потребам дітей та їхніх родин. Така підтримка має бути ключовим елементом недопущення потрапляння дітей до інтернатів. Жоден професійний педагог, жоден добре обладнаний заклад ніколи не зможе замінити справжню люблячу сім'ю.

Отже, юридична допомога – це надання допомоги людям, які не можуть дозволити собі адвоката та доступ до судової системи. Правова допомога вважається центральною у забезпеченні доступу до правосуддя шляхом гарантування рівності перед законом, права на захисника та справедливий суд [7, с. 2].

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Словська І.Є. Проблематика гендерної дискримінації в Україні: законодавчі новації й нові виклики // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. 2022. № 69. Т. 1. С. 79-83.
3. Бакаянова Н. М., Билиця І. О. Адвокатура у системі надання безоплатної правової допомоги: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2020. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/>
4. Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовт. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 244 с.
5. Гаркуша А. Г. Деякі аспекти надання безоплатної правової допомоги в Україні. *Форум права*. 2019. № 2. С. 15-22.
6. Рівний доступ до правосуддя та правової допомоги. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/zabezpechennya-rivnogo-dostupu-do-pravosuddya-ta-pravovoyi-dopomogi>
7. Рішко М. І. Забезпечення права на безоплатну правову допомогу в Україні: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спеціальність: 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 16 с.